

Els ocells nidificants del Congost a Granollers

Treballs

Josep Ribas Falomir
Biòleg

INTRODUCCIÓ

La finalitat d'aquest article és descriure la situació de les espècies d'ocells aquàtics nidificants a l'entorn del curs del Congost dins el municipi de Granollers. Des de l'any 2000 fins al 2005 s'ha dut a terme un treball de camp que té per objectius: determinar les espècies presents, la seva distribució espacial, els seus requeriments ecològics, la variació de la seva abundància al llarg del riu i, de manera especial, la variació de l'abundància entre temporades successives. L'estudi de la variació de l'abundància al llarg del temps té especial rellevància, perquè els ocells, per la seva situació en els graons superiors de la cadena tròfica, són considerats bons indicadors de l'estat biològic d'una localitat i

per tant un augment de les seves poblacions evidencia un increment en la productivitat i diversitat biològica de la zona. Tanmateix, aquesta afirmació s'ha d'aplicar amb cautela, ja que la mida de les poblacions d'ocells també respon a altres factors, com els de caràcter climatològic o els que es relacionen amb la situació general de l'espècie. En l'àmbit vallesà, s'han fet estudis que fan servir els ocells com a indicadors de l'estat biològic d'un riu al curs de la Tordera des de mitjan dècada dels noranta (Estrada 2000, Badosa 2003).

Sobre l'avifauna nidificant del Congost només es disposa d'un estudi específic d'aquest riu (Gascón, 1981), encara que hi ha estudis d'abast comarcal (Baucells *et al.* 1998, Ribas 2000) i català

(Muntaner *et al.* 1983, Estrada *et al.* 2004) on s'exposa informació referent a aquest curs fluvial. Tanmateix l'avifauna aquàtica del Congost ha manifestat canvis ràpids i força rellevants durant les dues darreres dècades, fet que ens obliga a una constant revisió dels coneixements fins ara assolits. Les principals causes d'aquesta dinàmica estan associades a l'important esforç de sanejament de l'aigua dels rius catalans dut a terme des del començament de la dècada dels noranta fins a l'actualitat, esforç que ha afavorit la recuperació demogràfica d'un conjunt d'espècies d'ocells aquàtics que van patir fortes davallades a causa dels alts nivells de pol·lució que presentaven els nostres rius entre els anys seixanta i vuitanta.

Pel que fa al curs del Congost a Granollers, la millora de la qualitat de l'aigua ha estat força important durant els darrers 15 anys gràcies a l'entrada en funcionament de diverses depuradores situades riu amunt, fet que ha afavorit un enriquiment general de l'avifauna aquàtica durant els darrers anys. Tanmateix, un altre fet que ha tingut força repercussió sobre la comunitat avifaunística del riu dins el municipi han estat les obres realitzades l'any 1999, sota finançament de la Unió Europea, que van crear al llarg del tram urbà del riu una canalització interna feta d'esculteres de roca i una serie de petites rescloses de formigó. La canalització interna té efectes negatius sobre l'avifauna perquè dificulta la formació de platges de sorra i còdols generades per les riuades pròpies dels rius de règim mediterrani i perquè limita el

desenvolupament de la vegetació de ribera a l'interior de la canalització interna. En canvi, les noves rescloses tenen efectes positius, ja que generen petits embassaments que afavoreixen el desenvolupament de la vegetació aquàtica, i en especial el de les formacions de vegetació helofítica (bogars i canyissars), de les quals depenen diverses espècies d'ocells presents al nostre riu.

Una altra actuació que ha enriquit l'avifauna de l'entorn del Congost ha estat la creació de l'estany de can Cabanyes l'any 2003, que actualment presenta una extensió relativament reduïda, però que es preveu engrandir de manera força important en temporades venidores. Si es duu a terme l'actual projecte d'ampliació i si el disseny del nou estany presenta el màxim de biotops aquàtics possibles, aquesta

localitat podria acollir un nombre força elevat d'espècies d'ocells palustres i esdevindria una localitat avifaunísticament privilegiada dins el context comarcal, ja que hi trobaríem un conjunt d'espècies que actualment són absents o rares en l'àmbit vallesà.

Pel seu interès de conservació, de les 10 espècies estudiades no n'hi ha cap que presenti greus problemes de conservació en els àmbits europeu i català. Però des de la perspectiva vallesana, cal destacar la presència de la cuereta groga, ocell que no s'ha trobat les darreres temporades i que dins la comarca es troba en una situació crítica. A nivell comarcal, també presenten interès de conservació: el cabusset i la boscarla de canyar, perquè presenten poblacions molt reduïdes, i la polla d'aigua, perquè presenta una tendència recessiva.

Aiguamoll de can Cabanyes, creat el 2003. (Fotografia: MDGCN, 2005)

METODOLOGIA

Àrea d'estudi

L'àrea d'estudi és el tram del Congost que pertany al municipi de Granollers, i a partir de l'any 2003 es va incorporar a l'àrea d'estudi l'aleshores recentment creat estany de can Cabanyes. El tram de riu estudiat abasta una longitud aproximada de 6,6 km; tota la seva amplada pertany al terme municipal de Granollers, excepte a l'extrem N, on un tram d'aproximadament 250 m és compartit pels municipis de Granollers i Canovelles. Tot el tram estudiat transcorre dins una canalització de murs de formigó o d'esculleres de roca, la qual presenta una amplada que oscil·la entre 75 i 100 m.

El tram del Congost prospectat ha estat subdividit en dos sectors: el tram N i el tram S. La diferenciació dels dos sectors es basa en la presència de canalització interna: el tram N presenta canalització interna mentre que el tram S no. La longitud aproximada del tram N és de 3.350 m i la del tram S, de 3.250 m.

Espècies estudiades

Han estat objecte d'estudi les espècies d'ocells lligades als medis aquàtics que nidifiquen dins la canalització del Congost o a l'estany de can Cabanyes. En conjunt comprenen 10 espècies, 9 de les quals són presents en el curs del riu i una és exclusiva de l'estany de can Cabanyes (el cabusset). Algunes d'aquestes espècies, tot i que són ocells lligats als medis aquàtics, també sovintegen en

altres ambients de l'entorn del Congost, especialment les zones agrícoles. També s'hi ha inclòs una espècie exòtica, el bec de corall senegalès, que es va començar a detectar dins el tram d'estudi l'any 2003.

Treball de camp i metodologia de cens

El treball de camp es va iniciar l'any 2000, però aquesta temporada només es va censar el tram N. Els censos que abasten tota la longitud del riu van començar l'any 2001. A partir de l'any 2003 es va censar l'estany de can Cabanyes.

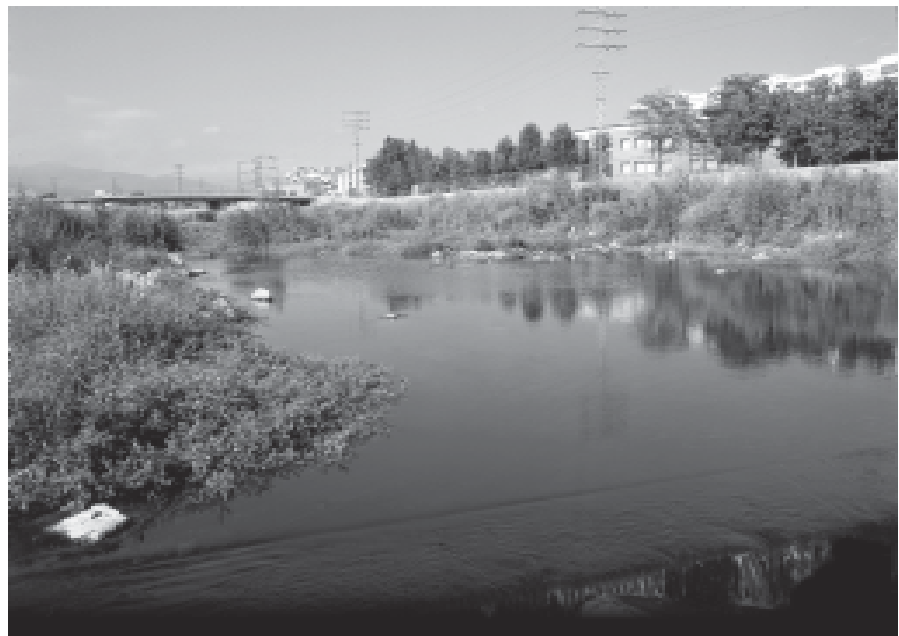
Cada temporada es va dur a terme un cens lineal durant la segona meitat de maig, a primera hora del matí, entre les 4 h i les 8 h de l'horari solar. La unitat de cens és la parella nidificant. Les observacions d'individus isolats es transformen en parelles nidificants, seguint el criteri que la detecció d'un mascle cantor o l'observació d'un adult en època i hàbitat de nidificació equivalen

a una parella. També es transformen en parelles les observacions de grups familiars. Cal dir que en l'ànc collverd el cens es fa a partir de l'observació de famílies i femelles, sense tenir en consideració els mascles, i que el rosinyol bord i la boscarla de canyar són ocells polígams, però s'assumeix una sex ratio d'1 mascle: 1 femella.

Avaluacions poblacionals del Vallès Oriental i del terme municipal de Granollers

En els textos de les diferents espècies es dona una aproximació a la població de la comarca i a la del terme municipal de Granollers. Aquestes estimes es basen en un estudi dut a terme dins la comarca des de l'any 1997 fins a l'actualitat, que pren com a unitat de mostreig el cens de quadrícules UTM 1x1 km. Els resultats dels tres primers anys es van publicar a Ribas (2000), si bé en aquest treball s'han considerat els censos duts a terme entre el 1997 i el 2005.

El riu Congost, al seu pas per Granollers. (Fotografia: Siqui Sánchez, 2001)

ESPÈCIES DETECTADES

Cabusset (*Tachybaptus ruficollis*)

Àmpliament estès per Europa, Àsia i Àfrica. La població europea ha estat estimada entre 99.000 i 170.000 i es considera estable (BirdLife International 2004). A Catalunya, té una presència considerable a la regió prelitoral i a la Depressió Central, mentre que és rar a la regió pirinenca; la població catalana s'estima entre 770 i 1.780 parelles i ha experimentat un fort augment durant els darrers 25 anys (Estrada *et al.* 2004).

Al Vallès Oriental, és un nidificant molt local, cenyit a algunes basses i estanys de la plana; la població actual és de l'ordre de 10-15 parelles nidificants. La majoria d'aquestes parelles s'han establert durant els darrers 15 anys. Nidifica en basses i estanys que presentin vores cobertes de vegetació.

A Granollers, només es troba a l'estany de can Cabanyes, on es va establir un any després de la creació de l'estany. L'any 2004 hi va nidificar una parella i el 2005, dues. Sempre que es mantinguin els nivells d'aigua i una certa cobertura vegetal no és una espècie amb problemes de conservació. Tanmateix, s'ha d'anar amb compte a l'hora d'introduir determinades espècies de peixos a l'estany, ja que a casa nostra és absent d'algunes basses que presenten unes característiques d'aigua i vegetació riberenca favorables per a l'espècie –com per exemple la bassa de can Ribes de la Serra– i sembla que la causa principal d'aquesta absència és

Cabusset. (Fotografia: Ignasi Torre)

la presència de carpes o d'altres peixos que destrueixen la vegetació subaquàtica, la qual garanteix la presència dels invertebrats dels quals s'alimenta aquest ocell (Llimona i Gutiérrez a Estrada *et al.* 2004).

Ànec collverd (*Anas platyrhynchos*)

Àmpliament estès per Euràsia i Amèrica del Nord. La població europea ha estat estimada entre 3,3 i 5,1 milions de parelles i es considera en lleuger declivi (BirdLife International 2004). A Catalunya, es distribueix principalment per les regions planeres, té una presència localitzada a les serralades i és absent dels sectors superiors del Pirineu; la població ha manifestat un fort increment durant els darrers 25 anys i actualment s'estima entre 16.000 i 20.000 parelles (Estrada *et al.* 2004).

Al Vallès Oriental, avui dia nidifica en tots els cursos fluvials de

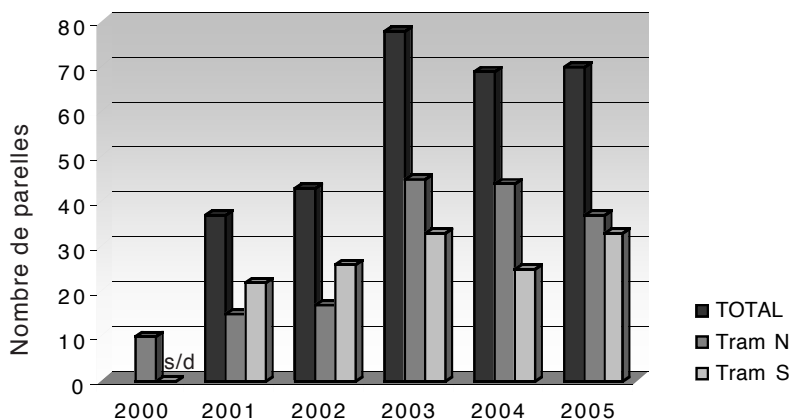
la plana, on també ocupa un bon nombre de basses i estanys; a les serralades, té una presència considerable als cursos de les serres calcàries de la cadena Prelitoral, però és molt local al massís del Montseny i a la serralada Litoral. Ocupa una àmplia varietat d'ambients aquàtics, sempre que combinin un cert nivell d'aigua amb la cobertura vegetal que necessita per niar; defuig els trams fluvials de curs ràpid i les basses de petites dimensions o de marges sense vegetació. Durant els anys setanta i la primera meitat dels vuitanta, a causa de l'excessiva pressió cinegètica i de l'altíssim nivell de pol·lució dels rius, la seva presència a la comarca era en extrem reduïda: només se'n coneixien algunes parelles als cursos del Mogent, Tordera i riera de la Golarda (Moianès); la recuperació de la població comença a la segona meitat dels vuitanta i prossegueix fins a l'actualitat. La població comarcal s'estima entre 197 i 247 parelles. La seva expansió s'explica per la contribució de diversos

factores: repoblacions cinegètiques, creació d'àrees protegides de cacera a la comarca, increment de la població catalana gràcies a la protecció dels aiguamolls litorals, i també un grau més elevat de tolerància vers l'activitat humana; avui dia bona part de la població vallesana denota un cert grau de semidomesticitat: no fugen davant l'home i sovint es concentren en llocs on les persones els ofereixen menjar.

A Granollers les primeres cites de nidificació recent són de l'any 1996, a la bassa de can Ribes de la Serra. Actualment nidifica al llarg de tot el riu i a les basses de can Cabanyes i can Ribes. Durant els censos realitzats al curs del Congost entre els anys 2001 i 2005 (gràfic 1) el poblament es va mantenir estable durant les temporades 2001 (11 p.), 2002 (11 p.) i 2003 (12 p.), va experimentar un fort increment la temporada 2004

(22 p.) i l'augment va ser espectacular l'any 2005, en què es va estimar la població en 72 parelles. L'explicació de l'explosió demogràfica de l'any 2005, en part, sembla associada a la forta sequera que va patir la comarca en aquesta temporada, la qual va provocar la concentració d'efectius als llocs que mantenien un nivell d'aigua considerable; no obstant això, pot ser que aquest valor s'hagi sobrevalorat lleugerament per la presència de femelles no reproductores. Quan es compara les densitats en el tram N (amb canalització interna) amb les del tram S (sense canalització) s'observa que en la majoria de temporades la densitat en el tram S és superior a la del tram N. En les temporades 2001 i 2002 la major part de la població es concentrava en el tram S, però la temporada 2003 es va invertir aquesta situació, arran d'una riuada que va anorrear la vegetació de les lleres del riu i que va tenir més incidència en el tram S que en el N; durant les temporades 2004 i 2005 les densitats del tram S han estat superiors a les del tram N, però la diferència relativa és força inferior a la de les dues primeres temporades. Pel que fa a l'estany de can Cabanyes, el 2004, un any després de la seva creació, hi van nidificar 2 parelles i l'any 2005 hi van nidificar 4 parelles.

GRÀFIC 1. EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ D'ÀNEC COLLVERD AL CONGOST, 2000-2005

Ànec collverd mascle. (Fotografia: Ignasi Torre)

Polla d'aigua (*Gallinula chloropus*)

Espècie de distribució cosmopolita, àmpliament distribuïda per Europa, Àsia, Àfrica i Amèrica. A Europa, ocupa regions de clima mediterrani i temperat, mentre

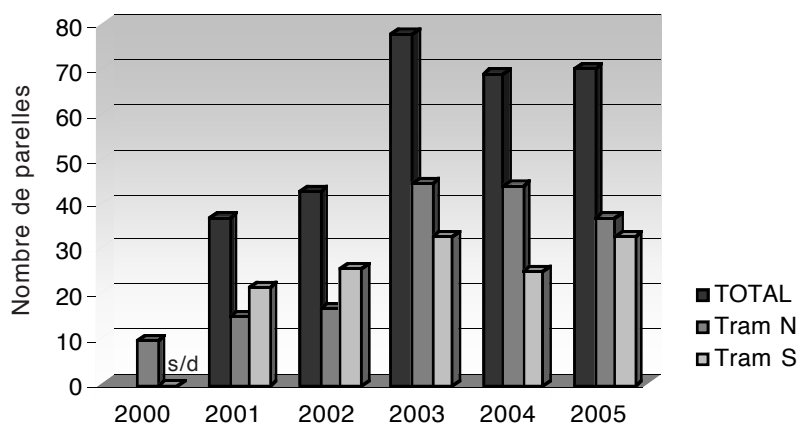
que és escassa a les de clima boreal; la població ha estat avaluada entre 900.000 i 1.700.000 i es considera estable (BirdLife International 2004). A Catalunya, es distribueix principalment per la regió Prelitoral i la Depressió Central, mentre que té una presència molt localitzada a la regió pirinenca; la població ha estat estimada entre 12.800 i 30.800 parelles i durant els darrers 25 anys, en general, ha presentat una tendència recessiva (Estrada *et al.* 2004).

Al Vallès Oriental, és present en els principals cursos fluvials de la plana, on també ocupa algunes rieres secundàries i basses de reg o de graveres. A les serralades, hi ha una població reduïda als cursos fluvials i basses del sector calcari de la serralada Prelitoral, mentre que és absent dins del massís del Montseny i extremament localitzada a la serralada Litoral. Nidifica en un ampli ventall d'ambients aquàtics, tant d'aigües fluvials com estanyades, sempre que presentin vores amb

certa cobertura vegetal on refugiar-se i niar. En general, requereix un cert nivell d'eutrofització de l'aigua i defuig les aigües oligotròfiques. Pot ocupar canals i rieres amb poc cabal, però rebutja els trams fluvials de curs ràpid. La població comarcal s'estima entre 452 i 580 parelles. Durant els anys noranta va experimentar un important increment poblacional en alguns cursos fluvials de la plana, especialment al Besòs i al Congost, relacionat amb el sanejament de l'aigua. En canvi, a les serralades i al curs de la Tordera la població ha disminuït de manera progressiva des dels anys vuitanta fins a l'actualitat; les causes d'aquesta recessió no són clares, si bé s'ha vist perjudicada per la disminució del cabal d'alguns rius, provocada per depuradores i nous embassaments, i per la reducció dels abocaments d'aigües residuals urbanes i de granges (aquest ocell agraeix un cert nivell de pol·lució orgànica).

Al municipi de Granollers, durant els anys vuitanta només es coneixia la seva reproducció a la bassa de can Ribes de la Serra. Al principi dels noranta va començar a nidificar al tram més meridional del Congost. En el curs del riu la població va incrementar-se fins al començament de la dècada present i actualment nidifica al llarg de tot el riu. Durant els censos realitzats al curs del Congost entre els anys 2001 i 2005 (gràfic 2), el seu nombre es va incrementar durant les dues primeres temporades, fins a arribar a 78 parelles l'any 2003, per reduir-se lleugerament les dues temporades posteriors: 69 parelles el 2004 i 70 el 2005. Quan comparem les densitats del tram N amb

GRÀFIC 2. EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ DE POLLA D'AIGUA AL CONGOST, 2000-2005

Polla d'aigua. (Fotografia: Ignasi Torre)

les del tram S, s'observa que les densitats del tram S van ser superiors a les del tram N durant les primeres temporades, fet que s'inverteix a partir de la temporada 2003 i que es manté les dues temporades posteriors, si bé l'any 2005 les densitats dels dos sectors són similars. Pel que fa a l'estany de can Cabanyes, n'hi havia dues parelles l'any que es va crear (2003), que van augmentar a cinc el 2004 i a vuit el 2005.

Corriol petit (*Charadrius dubius*)

La seva àrea de nidificació s'estén per Europa i Àsia. Les poblacions europees hivernen a l'Àfrica subsahariana, al N de l'Equador. A Europa, la població s'ha estimat entre 110.000 i 240.000 parelles i es considera en lleuger declivi (BirdLife International 2004). A Catalunya, es troba entorn dels cursos fluvials de les regions planes, mentre que pràcticament és absent dels rius muntanyencs i és rar en els sistemes de llacunes litorals; la població s'estima entre 966 i 1.393 parelles i ha manifestat un considerable increment durant els darrers 25 anys (Estrada *et al.* 2004).

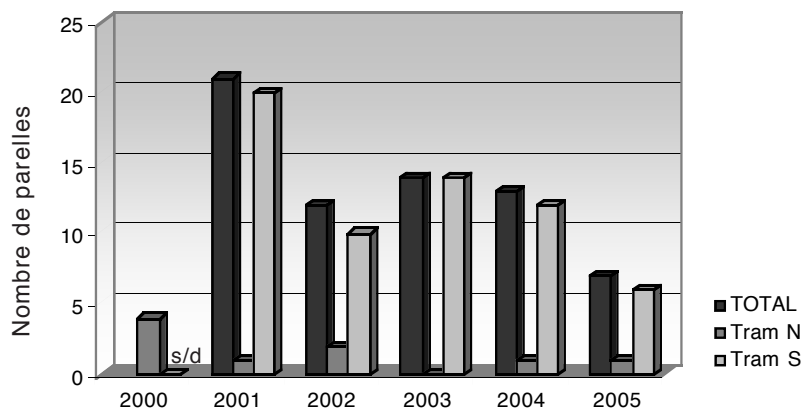
Al Vallès Oriental, està cenyit a l'entorn dels cursos fluvials de la plana; la població principal se situa als rius de la conca del Besòs, encara que també nidifica a la Tordera. A la vall del Besòs, és present en tots els cursos fluvials, però els principals nuclis poblacionals corresponen al Besòs i al Congost. La població comarcal s'estima entre 102 i 121 parelles. A la comarca, nidifica principalment en marges fluvials,

on nia en platges de sorra o còdols sense vegetació o amb vegetació molt esparsa; també n'hi ha alguna parella en graveres i en erms denudats de vegetació dels entorns fluvials. La seva dependència de les platges fa que la població fluctuï en funció de l'equilibri entre les riuades que eliminen la vegetació dels marges i els processos de revegetació subsegüents.

A Granollers, només nidifica al curs del Congost, on hi ha cites de nidificació dels anys vuitanta, i durant els anys noranta era pre-

sent al llarg de tot el riu. Durant els censos duts a terme entre el 2001 i el 2005 (gràfic 3), el gruix de la població s'ha concentrat en el tram S, ja que en el tram N la canalització interna impedeix la formació de les platges que requereix per niar. El nombre de parelles ha disminuït de manera progressiva: l'any 2001 es van censar 21 parelles, mentre que el 2005 només se'n van censar 7; la principal causa de la davallada és la progressiva desaparició de les platges provocada pel desenvolupament de la vegetació herbàcia.

GRÀFIC 3. EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ DE CORRIOL PETIT AL CONGOST, 2000-2005

Corriol petit. (Fotografia: Ignasi Torre)

Cuereta groga (*Motacilla flava*)

Nidifica en gran part d'Euràsia, W d'Alaska i N d'Àfrica. Les poblacions europees hivernen a l'Àfrica subsahariana. A Europa, s'estén des dels climes mediterranis fins als boreals; la seva població ha estat avaluada entre 7,9 i 14 milions de parelles i es considera en lleuger declivi (Bird-Life International 2004). A Catalunya, presenta una distribució localitzada, cenyida principalment a les zones humides litorals, si bé hi ha un nucli reproductor que s'estén per l'Alt Urgell i la Cerdanya; la població catalana s'estima entre 900 i 1.200 parelles i es considera estable (Estrada *et al.* 2004).

Al Vallès Oriental, és un ocell foça nombrós durant les dues migracions, però com a nidificant és extremament escàs i actualment es troba en una situació crítica. A casa nostra, la cuereta groga nia a les vores de rius o canals, a l'empara de vegetació helofítica (canyís o boga) o de vegetació herbàcia alta i densa; per alimentar-se depèn fonamentalment dels conreus d'horta, especialment dels de patateres, i en segon terme es nodreix als camps d'alfals. A la comarca presentava dos nuclis de nidificació regular: l'un situat a l'entorn del Mogent entre Vilanova i Montornès i l'altre a l'entorn del Congost a l'alçada del pla de Palou; de manera irregular havia nidificat al pla de can Fenosa (Montornès i Martorelles), actualment urbanitzat, i al pla de can Pere Gil (la Llagosta), on els conreus han estat abandonats i substituïts per erms. En conjunt, durant la

dècada dels noranta la població nidificant oscil·lava entre 8 i 12 parelles.

A Granollers, només nidificava al Congost a l'alçada del pla de Palou, on hi ha cites de nidificació dels anys vuitanta i noranta. En el decurs dels censos duts a terme entre els anys 2001 i 2005, l'any 2001 es van detectar tres parelles, el 2002 només una i no se n'ha trobat cap les temporades posteriors. Les causes d'aquesta desaparició podrien estar associades amb la forta disminució dels conreus de patateres i farratges al pla de Palou, els quals han estat substituïts per camps cerealistes.

Cuereta blanca (*Motacilla alba*)

S'estén àmpliament per la regió paleàrtica i per alguns punts de les regions neàrtica (W d'Alaska

i E de Groenlàndia) i oriental (N de l'Índia i SW de Xina). Les poblacions meridionals són majoritàriament sedentàries i les septentrionals, migratòries; com a hivernant es presenta a la meitat N d'Àfrica, península Aràbiga i gran part del subcontinent indi. A Europa ocupa des dels climes mediterranis fins als boreals; la població s'estima entre 13 i 26 milions de parelles i es considera estable (BirdLife International 2004). A Catalunya, és un nidificant estès per tot el territori, que rep un important contingent d'efectius hivernants del centre i nord d'Europa; la població nidificant ha estat avaluada entre 39.000 i 71.000 parelles i no ha presentat canvis significatius durant els darrers 25 anys (Estrada *et al.* 2004).

Al Vallès Oriental, és una espècie força estesa per la plana, mentre que a les serralades el domini dels sòls forestals la limita als

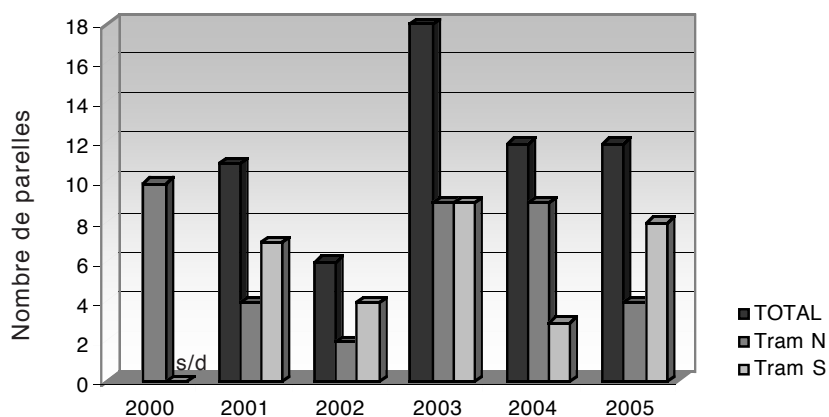
Cuereta groga. (Fotografia: Ignasi Torre)

Cuereta blanca. (Fotografia: Ignasi Torre)

GRÀFIC 4. EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ DE CUERETA GROGA AL CONGOST, 2000-2005

nuclis urbans, agrícoles i a l'entorn dels cursos fluvials principals. A la comarca, nia principalment en edificacions i s'alimenta en vores fluvials, camps, pastures i espais oberts de zones edificades. La població nidificant s'estima entre 894 i 1.126 parelles i s'ha incrementat durant els darrers 15 anys, gràcies a un augment de la penetració en medis edificats.

A Granollers, nidifica en espais edificats de tot el terme. Al curs del Congost s'observa al llarg de

tot el riu; tanmateix, tot i que hi ha diverses parelles que nien als ponts, part dels efectius que s'observen corresponen a exemplars que nien en edificis propers, els qual visiten el riu per alimentar-se. La població del municipi pot situar-se entorn de 20 parelles. En el decurs dels censos duts a terme entre els anys 2001 i 2005 (gràfic 4) el nombre de parelles relacionades amb el riu s'ha mantingut relativament estable. Tot i això, és de remarcar que la seva presència en el riu augmenta en funció de la presència

de lleres mancades de vegetació, fet que explica que en el tram N, l'any 2000, quan encara eren evidents els efectes de les obres de l'any 1999, el nombre d'efectius va ser superior que en anys posteriors, i que l'any 2003, quan una riuada al febrer va anorrear bona part de la vegetació marjalenca, es van assolir els valors més elevats fins ara censats. Quan comparem les densitats del tram S amb les del tram N no es detecta una preferència clara.

Rossinyol bastard (*Cettia cetti*)

S'estén per la meitat meridional d'Europa, NW d'Àfrica i W d'Àsia central. A Europa és una espècie lligada a climes mediterranis que presenta certa penetració a la zona temperada; la població és avaluada entre 600.000 i 1.600.000 parelles i es considera en lleuger increment (BirdLife International 2004). A Catalunya, és especialment abundant dins el sistema Prelitoral, i també és nombrós en algunes planes de la Depressió Central, mentre que és rar a la regió pirinenca; la població s'ha avaluat entre 19.300 i 27.200 parelles i no s'han detectat variacions significatives durant els darrers 25 anys (Estrada *et al.* 2004).

Al Vallès Oriental, està força estès per la plana, mentre que a les serralades es limita a l'entorn dels rius i rieres principals. És un ocell propi de l'estrat arbustiu del bosc de ribera, si bé també ocupa formacions de vegetació helofítica (boga i canyís), canyars i brolles o boscos humits. La població nidificant s'estima entre 2.096 i 2.786 parelles.

A Granollers, principalment nidifica al curs del Congost, però també trobem algunes parelles als boscos de la serra de Ponent i en alguns retalls boscosos dels marges de l'autopista AP-7. La població del municipi es pot situar entorn de 50 parelles. En els censos realitzats entre el 2001 i el 2005 (gràfic 5) el nombre de parelles s'ha incrementat de manera progressiva: ha passat de 14 parelles l'any 2001 a 39 parelles l'any 2005. Aquest increment s'ha fonamentat bàsicament en el sector N, on l'any 2000 no es va detectar cap parella, mentre que el 2005 se'n van detectar 22; en canvi, en el tram S el nombre de parelles sols s'ha incrementat lleugerament: 13 parelles el 2001 i 17 el 2005. La seva expansió en el tram N s'explica per un progressiu desenvolupament de la vegetació marjalenca, en especial dels bogars, després de les obres

de l'any 1999. Quan comparem les densitats del tram N amb les del tram S, s'observa que les del tram S són superiors durant les primeres quatre temporades, però l'any 2005 la densitat del tram N és superior a la del tram S.

Trist (*Cisticola juncidis*)

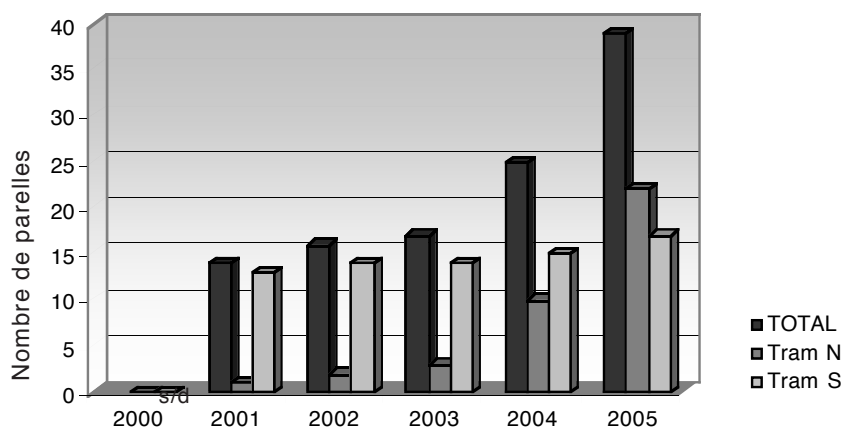
S'estén pel S d'Europa, N d'Àfrica, Àfrica subsahariana, meitat meridional d'Àsia i, de manera localitzada, per Austràlia. El gruix de la població europea es concentra a la zona de clima mediterrani, tot i que presenta una lleugera penetració dins la zona temperada; la població s'estima entre 230.000 i 1.100.000 parelles i es considera estable (BirdLife International 2004). A Catalunya, la major part de la població es concentra a la regió prelitoral,

presenta alguns nuclis poblacionals importants a les planes de la Depressió Central i és pràcticament absent de la regió pirinenca; la seva població s'estima entre 25.600 i 70.300 parelles i no ha manifestat canvis de gaire significació durant els darrers 25 anys (Estrada *et al.* 2004).

Al Vallès Oriental, està força estès pels espais agrícoles de la plana, mentre que a les serralades se ceneix als nuclis agrícoles dels sectors inferiors. Tot i que és una espècie associada a formacions de vegetació herbàcia marjalenca, a casa nostra principalment és un ocell propi de paisatges agrícoles, que nidifica preferentment als bardissars i herbassars alts d'erms i marges de conreus. La població comarcal s'estima entre 1.566 i 2.100 parelles, i pateix fortes davallades durant els hiverns freds.

A Granollers, és present als espais agrícoles i erms de tot el terme; la seva població pot situar-se entorn de 100 parelles. Al curs del Congost, s'observa al llarg de tot el riu, si bé quan comparem les densitats dels dos trams, en totes les temporades la densitat del tram S ha estat més elevada que la del N, fet que s'explica per un desenvolupament superior dels herbassars riberencs en el tram S. En els censos duts a terme entre els anys 2000 i 2005 (gràfic 6), el seu nombre ha manifestat oscil·lacions interanuals, encara que la tendència general és lleugerament expansiva, però aquesta expansió es localitza especialment al tram N, on ha passat de 3 parelles l'any 2000 a 12 el 2005; aquest increment es deu sobretot a la progressiva recuperació

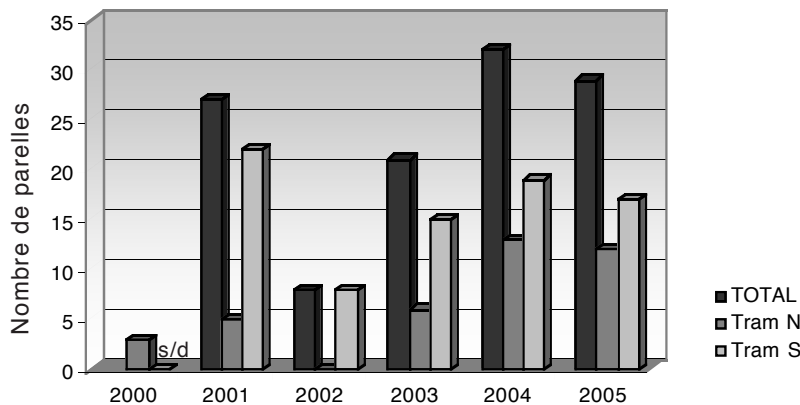
GRÀFIC 5. EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ DE ROSSINYOL BASTARD AL CONGOST, 2000-2005

Trist. (Fotografia: Ignasi Torre)

GRÀFIC 6. EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ DE TRIST AL CONGOST, 2000-2005

de la cobertura herbàcia després de les obres de l'any 1999. Per contra, el nombre de parelles al tram S ha disminuït de 22 parelles el 2001 a 17 parelles el 2005. La principal causa de les oscil·lacions poblacionals ha estat la mortalitat hivernal provocada pels freds hiverns 2001-2002 i

2004-2005; especialment cruent va ser l'hivern 2001-2002, que va reduir la població de les 27 parelles de l'any 2001 a les 8 de l'any 2002. Una actuació que perjudica la presència d'aquest ocell entorn del curs del riu és la sega periòdica de la vegetació herbàcia en bona part del tram N.

Boscarla de canyar (*Acrocephalus scirpaceus*)

La seva àrea de nidificació és eminentment europea, i s'estén des de la conca mediterrània fins al Bàltic; també nidifica al Magrib i a la zona occidental d'Àsia central. Estival a la seva àrea de nidificació, hiverna a l'Àfrica subsahariana. A Europa la població s'avalua entre 2,7 i 5 milions de parelles i en conjunt es considera estable (BirdLife International 2004). A Catalunya, nidifica en medis palustres de la regió prelitoral i de la Depressió Central; la població s'avalua entre 5.000 i 8.400 parelles i no ha presentat canvis gaire significatius durant els darrers 25 anys (Estrada *et al.* 2004).

Al Vallès Oriental, és un migrador abundant durant el pas tardor i escàs en el prenupcial, però com a nidificant és extremament rar i només se'n coneix la nidificació al Mogent, entre Vilanova i la Roca, i al curs del Congost, en el nostre tram d'estudi. En conjunt, la població oscil·la entorn de 5 parelles; també hi ha un nucli de reproducció proper, situat al tram baix del Besòs, entre Montcada i Reixac i Santa Coloma de Gramenet, on un cens de l'any 2004 va donar 8 parelles (X. Larruy com. pers.). Totes les parelles conegudes s'han trobat en formacions de vegetació helofítica de marges fluvials, fonamentalment en canyissars. Hi ha cites de la dècada dels setanta al curs del Mogent (Muntaner i al. 1984), però durant els anys vuitanta i la primera meitat dels noranta la seva presència era desconeguda a la comarca; les primeres cites recents de nidificació al Mogent són de l'any 1997.

A Granollers només nidifica als marges del Congost, on la primera cita de nidificació és de l'any 2004, en què es va detectar un mascle cantor en un canyissar a l'alçada de la fàbrica Camp. La temporada 2005 es van detectar 2 mascles cantors, un al mateix indret que l'any 2004 i l'altre una mica més amunt, entre els dos ponts de Canovelles.

Bec de corall senegalès (*Estrilda astrild*)

La seva àrea de nidificació original comprèn gran part de l'Àfrica subsahariana, però ha estat introduïda a Amèrica i Europa i en un nombre considerable d'illes tropicals i subtropicals. A Europa les principals poblacions es troben a la península Ibèrica. A Catalunya, les primeres cites de nidificació són de la darrereria dels vuitanta; actualment nidifica principalment a les comarques del voltant de Barcelona, i la població va ser estimada entre 100 i 300 parelles l'any 2002 (Estrada *et al.* 2004).

Al Vallès Oriental, ha estat citat des de l'any 1996. La seva àrea de distribució presenta certa associació amb els cursos fluvials principals i avui dia comprèn bona part de la plana i els nuclis agrícoles del sector inferior de la Serralada Litoral. Nia en canyars, canyissars, bogars, bardissars i herbassars alts, i per alimentar-se visita conreus i erms. La seva expansió es veu frenada pels hiverns freds. La població comarcal s'estima entre 90 i 200 parelles.

A Granollers, fins ara, només ha estat citada a l'entorn del Congost,

on la primera cita és de la temporada 2003 (gràfic 7), en el tram S. L'any 2004 es van detectar sis parelles, quatre al tram N, una al tram S i una a l'estany de can Cabanyes. L'any 2005 només es van detectar dues parelles al tram N; aquesta disminució d'efectius es podria relacionar amb la cruesa de l'hivern 2004-2005.

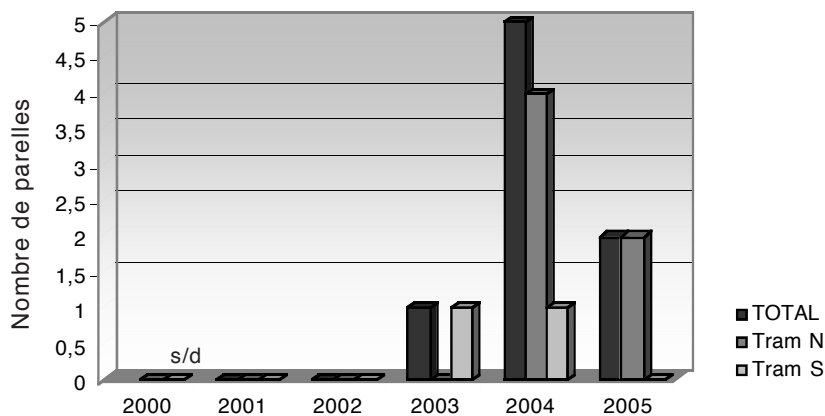
EVOLUCIÓ DELS OCELLS AQUÀTICS ENTRE EL 2001 I EL 2005

Durant els cinc anys en què s'han dut a terme censos de tot el curs del Congost pertanyent al terme de Granollers (taula 1), de les deu espècies estudiades: tres són d'aparició recent (cabusset, boscarla de canyar i bec de corall senegalès), tres han manifestat importants processos expansius (ànec collverd, polla d'aigua i

rossinyol bord), dues mantenen poblacions relativament estables (cuereta blanca i trist), una ha presentat una forta davallada (corriol petit) i una ha desaparegut (cuereta groga).

Cal ressaltar que: el cabusset només és present a l'estany de can Cabanyes i és absent del riu; el bec de corall senegalès és una espècie exòtica i en conseqüència no serveix com a indicador biològic; les cueretes groga i blanca són ocells que desenvolupen bona part de la seva activitat fora de la canalització del riu, i el trist està associat als herbassars situats entre els marges del riu i les parets de la canalització. Per tant, en el curs del Congost les cinc espècies que presenten uns lligams més estrets amb els medis aquàtics fluvials són: l'ànec collverd, la polla d'aigua, el corriol petit, el rossinyol bord i la boscarla de

GRÀFIC 7. EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ DE BEC DE CORALL SENEGALÈS AL CONGOST, 2000-2005

TAULA 1. RESULTATS DE LES TEMPORADES 2001-2005 A TOTS ELS TRAMS ESTUDIATS

Espècies	2001	2002	2003	2004	2005	2005-2001
Ànec collverd (<i>Anas platyrhynchos</i>)	11	11	12	23	78	+67
Polla d'aigua (<i>Gallinula chloropus</i>)	37	43	78	69	70	+33
Corriol petit (<i>Charadrius dubius</i>)	21	12	14	13	7	-14
Cuereta groga (<i>Motacilla flava</i>)	3	1	0	0	0	-3
Cuereta blanca (<i>Motacilla alba</i>)	11	6	18	12	12	+1
Rossinyol bastard (<i>Cettia cetti</i>)	14	16	17	25	39	+25
Trist (<i>Cisticola juncidis</i>)	27	8	21	36	29	+2
Boscarla de canyar (<i>Acrocephalus scirpaesus</i>)	0	0	0	1	2	+2
Bec de corall senegalès (<i>Estrilda astrild</i>)	0	0	1	5	2	+2

Les xifres corresponen al nombre de parelles. (Font: dades de l'autor)

canyar. Si ens fixem en aquestes cinc espècies trobem que quatre han presentat tendència expansiva, i només el corriol petit ha presentat tendència recessiva. Per tant, es pot afirmar que el curs del Congost a Granollers ha manifestat una progressiva millora dels seus sistemes aquàtics durant les darreres temporades.

Si es compara l'avifauna dels dos trams, el tram N (amb canalització interna) presenta una espècie exclusiva, la boscarla de canyar, i el tram S (sense canalització interna) presentava una espècie exclusiva actualment desapareguda, la cuereta groga. Quan comparem les densitats de les espècies presents en els dos trams

Cabusset. (Fotografia: Ignasi Torre)

s'observa que actualment el tram N presenta densitats més altes que el tram S de polla d'aigua, rossinyol bord i bec de corall senegalès, mentre que el tram S presenta densitats més altes que el tram N d'ànec collverd, corriol petit, cuereta blanca i trist. En el tram N, de les vuit espècies nidificants detectades entre l'any 2000 i el 2005, dues són d'aparició recent (boscarla de canyar i bec de corall senegalès), quatre han manifestat forts processos expansius (ànec collverd, polla d'aigua, rossinyol bord i trist) i dues han disminuït (corriol petit i cuereta blanca). En el tram S, de les nou espècies detectades entre l'any 2001 i el 2005, una és d'aparició recent (bec de corall senegalès), dues han presentat processos expansius forts (ànec collverd i polla d'aigua), una ha presentat un increment lleuger (rossinyol bord), una s'ha mantingut estable (cuereta blanca), una ha patit una lleugera davallada (trist), una ha patit una forta caiguda poblacional (corriol petit) i una ha desaparegut (cuereta groga).

Quan es compara l'evolució de l'avifauna entre els dos trams (taules 2 i 3) es veu que els processos expansius han estat més accentuats en el tram N que en el S. Aquest fet, en part, és explicable per les obres de canalització del tram N de l'any 1999, les quals van provocar la reducció de les poblacions de la majoria d'espècies, i per tant presentaven uns valors baixos durant les primeres temporades de l'estudi, valors que s'han anat recuperant progressivament les temporades posteriors. Tanmateix, les obres de l'any 1999, que van comportar l'aixecament de la canalització

TAULA 2. RESULTATS DE LES TEMPORADES 2000-2005 AL TRAM NORD

Espècies	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2005-2000
Ànec collverd (<i>Anas platyrhynchos</i>)	1	2	1	7	8	36	+35
Polla d'aigua (<i>Gallinula chloropus</i>)	10	15	17	45	44	37	+27
Corriol petit (<i>Charadrius dubius</i>)	4	1	2	0	1	1	-3
Cuereta groga (<i>Motacilla flava</i>)	0	0	0	0	0	0	0
Cuereta blanca (<i>Motacilla alba</i>)	10	4	2	9	9	4	-6
Rossinyol bastard (<i>Cettia cetti</i>)	0	1	2	3	10	22	+22
Trist (<i>Cisticola juncidis</i>)	3	5		6	13	12	+9
Boscarla de canyar (<i>Acrocephalus scirpaesus</i>)	0	0	0	0	1	2	+2
Bec de corall senegalès (<i>Estrilda astrild</i>)	0	0	0	0	4	2	+2

TAULA 3. RESULTATS DE LES TEMPORADES 2001-2005 AL TRAM SUD

Espècies	2001	2002	2003	2004	2005	2005-2001
Ànec collverd (<i>Anas platyrhynchos</i>)	9	10	5	14	42	+33
Polla d'aigua (<i>Gallinula chloropus</i>)	22	26	33	25	33	+11
Corriol petit (<i>Charadrius dubius</i>)	20	10	14	12	6	-14
Cuereta groga (<i>Motacilla flava</i>)	3	1	0	0	0	-3
Cuereta blanca (<i>Motacilla alba</i>)	7	4	9	3	8	+1
Rossinyol bastard (<i>Cettia cetti</i>)	13	14	14	15	17	+4
Trist (<i>Cisticola juncidis</i>)	22	8	15	19	17	-5
Boscarla de canyar (<i>Acrocephalus scirpaesus</i>)	0	0	0	0	0	0
Bec de corall senegalès (<i>Estrilda astrild</i>)	0	0	1	1	0	0

Les xifres corresponen al nombre de parelles. (Font: dades de l'autor)

interna i la construcció d'un conjunt de rescloses, han tingut un important impacte sobre l'avifauna aquàtica del tram N. La canalització impedeix la formació de platges de sorra o còdols generades per les riuades, fet que explica la pràctica desaparició del corriol petit del tram N i la disminució de la presència de la cuereta blanca. D'altra banda, les esculleres ceneixen l'expansió dels bogars i canyissars a l'interior de la canalització i això limita les poblacions d'ocells associades

amb aquestes formacions (ànec collverd, polla d'aigua, rossinyol bord i boscarla de canyar). En canvi, la construcció de rescloses té efectes positius per a l'avifauna aquàtica, perquè genera petits embassaments que afavoreixen el desenvolupament de les formacions de boga i canyís, i en conseqüència ha beneficiat els ocells relacionats amb aigües de corrent lent (ànec collverd i polla d'aigua) i els associats a les formacions d'helòfits (rossinyol bord i boscarla de canyar).

PROPOSTES PER A LA CONSERVACIÓ DE L'AVIFAUNA AQUÀTICA DE L'ENTORN DEL CONGOST A GRANOLLERS

Tot i que en general la comunitat avifaunística del Congost a Granollers s'ha vist enriquida al llarg dels darrers anys, hi ha diversos fenòmens que la perjudiquen i alhora hi ha una sèrie d'actuacions que podrien incrementar-la.

Curs del Congost

- **Canalització interna.** Com s'ha descrit a l'apartat anterior, una de les actuacions amb un impacte més negatiu sobre l'avifauna fluvial ha estat la construcció de la canalització interna del tram urbà del riu. El més adient seria eliminar aquesta canalització i potenciar l'efecte positiu de les rescloses, mitjançant l'engrandiment dels embassaments que generen. Tanmateix, el més probable és que no hi hagi voluntat per endegar una obra d'aquesta magnitud; no obstant això, cal dir que la canalització està constituïda per esculleres de roques sobreposades i que aquest tipus de canalització pot ser vulnerable a les riuades fortes, les quals podrien destruir bona part de la canalització (per exemple, al tram baix del Besòs des de la Llagosta a Santa Coloma de Gramenet, es van construir esculleres similars a les del Congost, bona part de les quals han estat recentment malmeses per una riuada de cabal mitjà l'estiu del 2005). Si es donés aquesta circumstància, el més beneficiós per a l'avifauna seria no reconstruir la canalització.

• **Tractament de la vegetació de ribera.** Actualment, en el tram urbà es duen a terme segues periòdiques de la vegetació herbàcia que es desenvolupa entre les canalitzacions interna i externa, aquesta actuació perjudica la majoria d'ocells aquàtics, perquè veuen reduïda la protecció que els proporcionen els herbassars riberencs. Per tant, seria d'interès evitar aquest tipus de pràctica.

Una actuació que afavoriria l'increment de la riquesa biològica del riu seria potenciar les formacions d'helòfits: els bogars i els canyissars. Aquestes comunitats vegetals, a més d'acollir una fauna diversificada, contribueixen de manera important a la depuració de l'aigua. Per tal d'afavorir-les, caldria crear basses de poca fondària als marges del riu. De manera espontània, la boga esdevé la planta dominant i relega el canyís a una situació marginal, però els canyissars presenten unes comunitats faunístiques diferenciades dels bogars, i en conseqüència seria d'interès potenciar el canyissar mitjançant plantacions d'aquesta planta, que un cop arrela difícilment és substituïda per la boga.

• **Intromissió humana.** Avui dia, és poc rellevant la presència humana dins la canalització del riu, i això és positiu per a l'avifauna. Per tant, cal mantenir aquesta situació i evitar actuacions que puguin incrementar el trànsit humà, com per exemple la creació de camins.

Estany de can Cabanyes

El projecte d'engrandiment de la bassa de can Cabanyes és l'actuació de creació d'una zona humida més ambiciosa concebuda fins ara dins l'àmbit vallesà. Si aquest projecte es dugués a terme seguint un disseny que incorporés els diferents sistemes vegetals associats al medi aquàtic, podria representar un important enriquiment de l'avifauna comarcal, ja que afavoriria la presència i nidificació d'un conjunt d'espècies que actualment són rares o absents dins l'àmbit vallesà. A fi de maximitzar la diversitat biològica, el nou estany hauria de combinar diferents biotops associats al medi aquàtic.

• **Aigües obertes.** Per mantenir aigües obertes és necessari crear zones amb una fondària que

impedeixi el creixement d'helòfits. Seria d'interès introduir fanerògames subaquàtiques, els anomenats macròfits, els quals acullen una elevada diversitat d'invertebrats. També caldria introduir espècies de peixos compatibles amb el desenvolupament d'aquest tipus de vegetació. Pel que fa a l'avifauna, aquests medis són especialment atractius per a les anàtides, els cabussos i la fotja.

• **Formacions d'helòfits (bogars i canyissars).** Plantes pròpies de les zones inundades de poca fondària. De manera espontània, a casa nostra el bogar sol esdevenir la formació dominant, però per magnificar l'avifauna associada amb aquest tipus de vegetació, és important la presència de canyissars, que s'haurien de plantar. Les espècies d'ocells més afavorides per aquest ambient

Fauna del riu Congost a Granollers. (Dibuix: Carles Puche, 2005)

són les que pertanyen al grup dels ràl·lids i al de les boscarles.

- **Bosc de ribera.** En els marges de l'estany s'haurien de plantar les espècies arbòries típiques dels boscos de ribera vallesans, en especial pollancre, àlbers i salzes. El principal objectiu avifaunístic d'aquest medi seria aconseguir la nidificació d'algunes espècies d'ardèids, ocells que actualment no nidifiquen dins l'àmbit vallesà.

- **Platges i zones d'aigües somes sense vegetació helofítica.**

Aquest tipus de biotop és força atractiu per a un ampli conjunt d'espècies d'ocells, en especial les que pertanyen al grup dels limícoles. No obstant això, aquest medi és de difícil manteniment si el nivell d'aigua presenta certa estabilitat, ja que de manera

espontània seria colonitzat pels helòfits, tot i que es podria intentar el manteniment d'aquest biotop mitjançant la creació de zones d'inundació temporal.

Altres elements que cal considerar en el disseny de l'estany són: la creació d'illes que proporcionessin la tranquil·litat necessària per a la reproducció de diverses espècies i la continuïtat espacial de les diferents formacions vegetals, perquè les formacions contínues acullen una diversitat biològica més gran que les fragmentades.

Zones agrícoles de l'entorn del Congost

Actualment a l'entorn del Congost a Granollers, els sòls agrícoles estan concentrats al pla de

Palou. Un important nombre de les espècies d'ocells aquàtics visiten els conreus propers al riu per alimentar-se, i en conseqüència la conservació dels conreus juga un paper important en el manteniment de les seves poblacions. Durant els darrers anys, l'expansió urbanística ha comportat la disminució de la superfície agrícola i s'ha accentuat la tendència a la substitució dels conreus d'horta i farratges per conreus cerealistes. Per tant, seria d'especial interès per a la conservació de l'avifauna aquàtica de l'entorn del Congost el manteniment de l'actual superfície agrícola i afavorir els conreus d'hortalisses i farratges.

BIBLIOGRAFIA

- BADOSA, E. (2003): *Els ocells de la Tordera. L'observatori: estació de seguiment de la biodiversitat de la conca de la Tordera. Memòria 2001-2003*. Inèdit.
- BAUCELLS, J.; CAMPRODON, J.; ORDEIX, M. (1999): *La fauna vertebrada d'Osona*. Lynx edicions, Barcelona.
- BirdLife International (2004): *Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status*. Cambridge, U.K. BirdLife International.
- ESTRADA, J. (2000): *Els ocells de la Tordera. L'observatori: estació de seguiment de la biodiversitat de la conca de la Tordera*. Informe inèdit.
- ESTRADA, J., PEDROCCHI, V., BROTONS, L.; HERRANDO, S. (ed.) (2004): *Atlas dels ocells nidificants de Catalunya 1999-2002*. Institut Català d'Ornitologia (ICO)/ Lynx edicions, Barcelona.
- GASCÓN, L. (1981): «Els ocells de la riera». *Rev. del Vallès*, 284 extra Festa Major, Granollers.
- MUNTANER, J., FERRER, X.; MARTÍNEZ-VILALTA, A. (1983): *Atlas dels ocells nidificants a Catalunya i Andorra*. Ketres Editora, Barcelona.
- RIBAS, J. (2000): *Els ocells del Vallès Oriental*. Lynx Edicions, Barcelona.

Fauna de l'aiguamoll de can Cabanyes. (Dibuix: Carles Puche, 2005)

